

Notat 2010-020

**Samfunnsøkonomisk
gevinst ved økt
pensjoneringsalder**

Samfunnsøkonomisk gevinst ved økt pensjoneringsalder

Utarbeidet for
Senter for seniorpolitikk

Innhold:

1	INNLEDNING	1
2	HVA ER FORVENTET PENSJONERINGSALDER?	1
3	HVILKE EFFEKTER SKAL REGNES SOM SAMFUNNSØKONOMISK GEVINST?	2
4	BEREGNINGER.....	3
4.1	Beregninger av økning i utførte årsverk	3
4.2	Beregninger av samfunnsøkonomiske gevinster	4
5	SAMFUNNSØKONOMISK GEVINST AV ØKT PENSJONERINGSALDER SIDEN 2001	6

Sammendrag

En økning i forventet pensjoneringsalder for en 50-åring med ett år, innebærer at seniorene gjennomgående arbeider lenger før de går over alders- og uføre- og avtalefestet pensjon (AFP). En slik økning i pensjoneringsalderen anslås å gi en samfunnsøkonomisk gevinst på gir 18-21 milliarder kroner årlig, dersom økningen i forventet pensjoneringsalder blir varig. Dette er i størrelsesorden 1 prosent av den samlede verdiskapingen i Norge (BNP).

Forventet pensjoneringsalder var i 2008 *et halvt år* høyere enn i 2001. De samfunnsøkonomiske gevinstene denne økningen fører med seg, blir således i størrelsesorden 9-11 milliarder kroner årlig.

1 Innledning

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv ble inngått mellom myndighetene og partene i arbeidslivet høsten 2001. Ett av målene i avtalen var å øke forventet pensjoneringsalder med ett år.

I dette notatet anslår vi den samfunnsøkonomiske gevinsten av at forventet pensjoneringsalder for en 50-åring øker med ett år. Vi drøfter deretter gevinstene som kan relateres til den økningen i forventet pensjoneringsalder vi har sett de senere årene.

2 Hva er forventet pensjoneringsalder?

Forventet pensjoneringsalder er det begrepet som oftest benyttes i Norge for å oppsummere avgangsmønsteret til pensjon¹. Metoden tar utgangspunkt i en fiktiv gruppe på for eksempel 100 000 personer i en bestemt alder, og *beregner* hvor mange av disse som vil bli pensjonert i ulike aldre dersom de aldersspesifikke pensjonerings-sannsynlighetene forblir på sine nivåer i beregningsåret². Forventet pensjoneringsalder er således *ikke* det samme som gjennomsnittsalderen til dem som faktisk går av med pensjon i et bestemt år.

¹ Andre begreper fins også. Siden NOU 1994: 2 Fra arbeid til pensjon (Lundutvalget) har man i norske utredninger om pensjoneringsatferd valgt å benytte forventet pensjoneringsalder som det sentrale mål for pensjoneringsalderen.

² De aldersspesifikke pensjeringssannsynlighetene er sannsynlighetene for at en 50-åring går av med pensjon i løpet av året, for at en 51-åring går av med pensjon, en 52-åring osv.

NAV publiserer regelmessig beregninger av forventet pensjoneringsalder³ for 18-åringer og for 50-åringer, jf Haga (2007). Forventet pensjoneringsalder for en 18-åring påvirkes av de aldersspesifikke pensjeringssannsynlighetene i alle aldersgrupper fra 18 år og oppover, mens forventet pensjoneringsalder for en 50-åring (selvsagt) bare beregnes med utgangspunkt i pensjeringssannsynlighetene for personer over 50 år. Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring er således den indikatoren som er best egnet til å si noe om pensjoneringsalderen for dem som er den sentrale målgruppen for seniorpolitikken.

Begrepet forventet pensjoneringsalder fanger raskt opp endringer i pensjeringssannsynlighetene. Det vil imidlertid ta flere år før en endring i forventet pensjoneringsalder slår ut i tilsvarende endringer i den faktiske gjennomsnittsalderen for dem som hvert år går over på pensjon.

3 Hvilke effekter skal regnes som samfunnsøkonomisk gevinst?

Økt pensjoneringsalder i økonomien innebærer flere utførte årsverk enn om pensjoneringsalderen ikke hadde økt. Den samfunnsøkonomiske gevinsten ved dette er lik den ekstra verdiskapingen som disse årsverkene gir opphav til. Når forventet pensjoneringsalder øker og færre arbeidstakere går over på pensjon, reduseres dessuten offentlig sektors finansieringsbehov, noe som også er en samfunnsøkonomisk gevinst.

Økt pensjoneringsalder innebærer at personer som ellers ville gått av med pensjon, isteden arbeider. Disse kan oppleve et velferdstap i form av redusert fritid, og dette velferdstapet burde ideelt sett vært trukket fra ved beregningen av den samfunnsøkonomiske effekten av økt pensjoneringsalder. Det er store teoretiske og praktiske problemer knyttet til å verdsette individuelle velferdseffekter av denne typen. Vi tallfester derfor ikke slike velferdseffekter i denne rapporten.

³ NAV sine beregninger som vi legger til grunn omfatter overgang til folketrygdens alders- og uførepensjon (herunder tidsbegrenset uførestønad), samt avtalefestet pensjon (AFP).

4 Beregninger

Beregningene presenteres i to trinn. Først presenteres anslag på hvor mange flere årsverk som utføres på lang sikt som følge av en økning i forventet pensjoneringsalder på ett år. Dette presenteres i tabell 1. Deretter presenteres i tabell 2 nøkkeltall fra beregningene av de samfunnsøkonomiske gevinstene.

4.1 Beregninger av økning i utførte årsverk

Hovedelementene i beregningene er vist i tabell 1.

Tabell 1 Beregninger av sysselsettingsøkning som følge av ett års økt forventet pensjoneringsalder for en 50-åring.

	2008
Sysselsatte personer, nasjonalregnskap, tusen	2618
Årsverk, nasjonalregnskap, tusen	2226
Lønnskostnad, tusen kr per årsverk	482
Andel av sysselsatte 50+	0,30
Sysselsatte personer 50+, tusen	785
Årsverk per sysselsatt, 50+	0,80
Årsverk, 50+, tusen	628
Antall arbeidsår etter 50 år	14,0
Økning i antall arbeidsår etter 50	1,0
Prosent økning i antall arbeidsår etter 50	7,1
Beregnet økning i antall årsverk 50+	45

Vi anslår først hvor mange årsverk som i dag utføres av arbeidstakere 50 år og eldre. Ifølge nasjonalregnskapet var det i 2008 2,618 millioner sysselsatte. Vi forutsetter på basis av aldersfordelte tall fra AKU at 30 prosent av de sysselsatte var 50 år eller mer. I gjennomsnitt utførte hver sysselsatt i gjennomsnitt 0,85 årsverk, ifølge SSBs nasjonalregnskap. Ifølge AKU var deltidsandelen høyere for eldre arbeidstakerne enn for gjennomsnittet. På basis av disse forskjellene anslår vi at gjennomsnittlig antall årsverk per sysselsatt 50 år og eldre er 0,80. Samlet gir dette 628 tusen årsverk blant 50+’ere i 2008.

Vi ser på en tenkt økning i forventet pensjoneringsalder blant 50-åringene på ett år. Det betyr at den gjennomsnittlige 50-årige arbeidstakeren i 2008 kan forvente å arbeide ett ekstra år før han eller hun blir pensjonist. En forventet pensjoneringsalder på 64 år i 2008 innebærer at forventet arbeidstid over resten av livsløpet er 14 år. Økningen i forventet pensjoneringsalder på ett år utgjør således en økning i forventet arbeidsinnsats over resten av livsløpet på 7,1 prosent for en 50-åring (1 år dividert på 14 år).

Tar vi utgangspunkt i anslaget på 628 tusen årsverk blant de som er 50 år eller mer i 2008, representerer en sysselsettingsøkning på 7,1 prosent, 45 tusen årsverk. Denne sysselsettingsøkningen er en hypotetisk og langsiktig størrelse, som først vil bli materialisert dersom den høyere forventede pensjoneringsalderen fortsetter over flere år.

4.2 Beregninger av samfunnsøkonomiske gevinster

De samfunnsøkonomiske gevinstene ved økt pensjoneringsalder er den verdiskapingen de som istedenfor å bli AFP- og uførepensjonister isteden utfører mens de er i jobb. Ifølge Finansdepartementets retningslinjer for samfunnsøkonomiske analyser av tiltak i offentlig sektor (Finansdepartementet, 2005), skal den samfunnsøkonomiske gevinsten ved å komme i jobb settes lik lønnskostnadene, dvs. sum av utbetalt lønn og sosiale kostnader (bl.a. arbeidsgiveravgift og pensjonspremier). Vi følger denne bergningsmetodikken.

Når det gjelder hvilket nivå på lønnskostnadene som skal legges til grunn, må vi bruke skjønn. Ifølge nasjonalregnskapstall for 2008 var gjennomsnittlig lønnskostnad per årsverk 428.000 kroner. Trolig er verdiskapingen fra dem som uten økningen i pensjoneringsalderen ville blitt tidligpensjonister lavere enn den gjennomsnittlige verdiskapingen i befolkningen. Grunnen er blant annet at det er en overhyppighet blant tidligpensjonistene av personer med lav lønn og lav utdanning.

For å ta hensyn dette, legger vi til grunn lavere produktivitet blant tidligpensjonistene enn for gjennomsnittet blant alle sysselsatte. Vi vet ikke hvor mye lavere den er, så vi velger to skjønnsmessige anslag på lønnskostnadene for tidligpensjonistene. I det *høye alternativet* antar vi at lønnskostnaden per årsverk er 20 prosent lavere enn gjennomsnittet, mens vi i det *lave alternativet* antar at den er 35 prosent lavere enn gjennomsnittet. Resultatene er vist i tabell 2.

Tabell 2 *Samfunnsøkonomiske gevinster ved ett års økt forventet pensjoneringsalder for en 50-åring.*

		Produktivitet	
		Høy	Lav
1	Flere årsverk blant 50+'ere, tusen	45	45
2	Lønnskostnad per årsverk, tusen kr	386	313
3	Pensjon per pensjonist, tusen kr	196	196
4	Færre pensjonister, antall	61	61
5	Økt verdiskaping, mrd kr	18,8	15,3
6	Reduserte off utgifter, mrd kr	11,9	11,9
7	Redusert skattekostnad, mrd kr (20% av (6))	2,4	2,4
8	Samfunnsøkonomisk gevinst, mrd kr (5+7)	21,2	17,6
	- Som andel av BNP	0,8 %	0,7 %
	- Som andel av BNP fastlands-Norge	1,1 %	1,0 %

Tabellen tar utgangspunkt i den beregnede økningen i antall årsverk med 45.000 som følge av den økte pensjoneringsalderen. Vi antar at den forutsatte økningen i antall sysselsatte over 50 år med 7,1 prosent eller 61.000, innebærer en like stor nedgang i antall pensjonister. Vi forutsetter at hver pensjonist i gjennomsnitt ville hatt en pensjon på 196.000 kroner i 2008⁴.

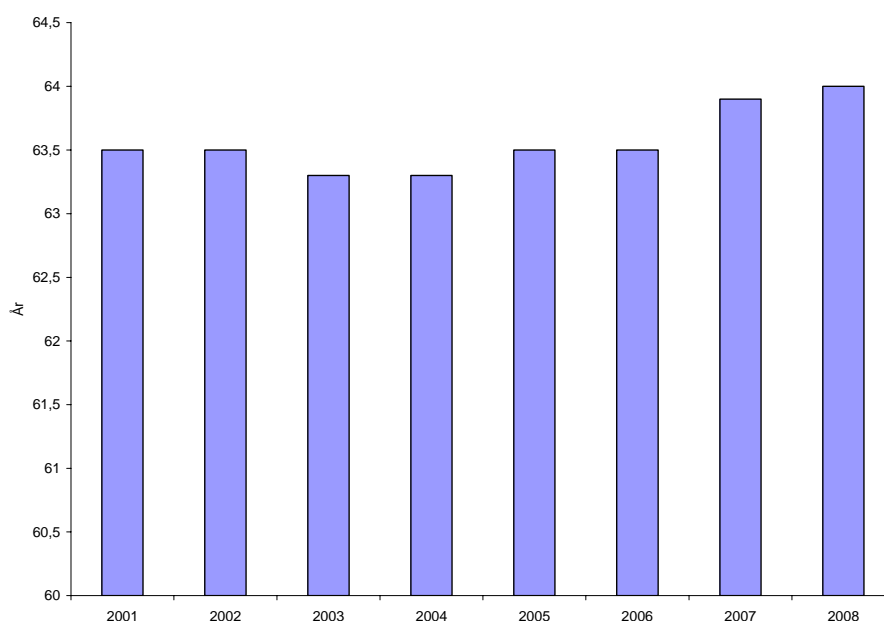
Den økte verdiskapingen beregnes til knapt 21 milliarder kroner i alternativet der pensjonistene har "høy" produktivitet og noe under 18 milliarder når det antas at pensjonistene har "lav" produktivitet. Færre pensjonister gir lavere offentlige utbetalinger, noe som reduserer den såkalte skattekostnaden med i overkant av 2 milliarder kroner.

⁴ Dette er basert på anslag for 2004 fra en tidligere analyse (Econ, 2004). Anslått 2008-nivå er beregnet ved å forutsette at gjennomsnittlig pensjon endret seg prosentvis like mye fra 2004 til 2008 som det folketrygdens grunnbeløp (G) gjør.

5 Samfunnsøkonomisk gevinst av økt pensjoneringsalder siden 2001

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv ble inngått mellom myndighetene og partene i arbeidslivet høsten 2001. Ett av målene i avtalen var å øke forventet pensjoneringsalder med ett år. Siden 2001 har forventet pensjoneringsalder for en 50-åring økt med et halvt år, jf. Figur 1. Flere forhold kan ha ligget bak økningen i forventet pensjoneringsalder, blant annet personalpolitiske og seniorpolitiske tiltak, bedret helse i befolkningen og utviklingen i etterspørselen etter arbeidskraft i norsk økonomi i perioden.

Figur 1 Forventet pensjoneringsalder ved fylte 50 år. År.

Kilde: Haga (2008) og materiale fra Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Vi anslo over at en økning i forventet pensjoneringsalder for en 50-åring på ett år, gir opphav til en langsiktig samfunnsøkonomisk gevinst på i størrelsesorden 18-21 milliarder kroner. Den økningen på et halvt år så i perioden 2001-2008 kan således anslås å ha gitt en langsiktig samfunnsøkonomisk gevinst på i størrelsesorden 9-11 milliarder kroner per år.

Referanser

Econ (2004): Kostnader ved tidligpensjonering. Rapport 2007-018, Econ analyse.

Finansdepartementet (2005): *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*. Finansdepartementet.

Haga (2007): Forventet pensjoneringsalder 1986-2006. arbeid og Velferd nr 2-2007.
www.nav.no